

Metody nauczania stosowane przez nauczycieli przedmiotu *muzyka*

Wstęp

Zawód nauczyciela przedmiotu *muzyka* jest tyleż fascynujący, co trudny. Wymaga on dużej wiedzy i doświadczenia zarówno w zakresie muzyki, jak i szeroko rozumianej sztuki. Nauczyciel tego przedmiotu, chcący uzyskać pozytywne efekty swojej pracy, powinien odznaczać się rozległą wiedzą w zakresie przedmiotów artystycznych, popartą nietuzinkową osobowością. Na prowadzonych zajęciach nauczyciel powinien wykazać się znajomością nowoczesnych środków dydaktycznych, metod i zasad nauczania oraz umiejętnością ich wykorzystania w praktyce. Zajęcia powinny być tak prowadzone, aby nauczyciel i uczniowie uczestniczyli w nich na zasadach partnerskich, a dominująca rola nauczyciela polega na koordynacji podejmowanych działań. Nauczyciel w swojej działalności powinien umieć wykorzystać wcześniej nabyte przez uczniów umiejętności, pogłębiać je i tak ich aktywizować, aby ci, czasami nawet nieświadomie, samodzielnie wybierali odpowiadające im metody i środki. Wszystkie wymienione wyżej uwagi, jeśli będą systematycznie wdrażane przez nauczyciela, mogą doprowadzić do rozwoju zainteresowań muzycznych uczniów, a w konsekwencji do określenia przez nich przedmiotu *muzyka* jako szczególnie interesującego. Rozwój tych zainteresowań może w przyszłości doprowadzić ucznia do profesjonalnego zajęcia się muzyką oraz do zrozumienia i czerpania przyjemności z obcowania ze sztuką. Cytując zdanie z recenzji wydawniczej dr hab. Macieja Kołodziejskiego, prof. AH, należy stwierdzić, iż „Nauczyciel powinien poprzez zabiegi edukacyjne rozbudzać radość dziecka do muzykowania i wzbudzać zainteresowanie muzyką i kulturą muzyczną”¹.

Niezależnie od tego, kim jesteśmy, w relacjach międzyludzkich zawsze występujemy w roli nauczyciela lub ucznia. Podczas wymiany poglądów w sposób

---

¹ Cytat z recenzji wydawniczej dr. hab. Macieja Kołodziejskiego, prof. AH.

płynny zmieniają się role jej uczestników. Dyskutanci muszą umieć przekonywać do swoich racji (nauczyciel), ale również muszą umieć słuchać argumentów strony drugiej i wyciągać wnioski z wymiany zdań (uczeń). Powinniśmy oswoić się z myślą, że nauka jest wszechobecna, że przenika każdą sferę naszego życia. Skoro jesteśmy skazani na ciągłą naukę, na rozwój, to warto uczynić z tego proces, który w sposób efektywniejszy zbliży nas do doskonałości².

Wśród podstawowych obowiązków każdego nauczyciela ważne miejsce powinna zajmować potrzeba stałego doskonalenia swoich umiejętności i podnoszenie kwalifikacji nauczycielskich. Rutyna, będąca często rezultatem zmęczenia zawodowego, nie sprzyja rozwojowi i skutecznemu nauczaniu – gasi entuzjazm i chęć twórczej, nowatorskiej aktywności³. Poszukiwanie nowych rozwiązań metodycznych – obok samokształcenia i doskonalenia – może okazać się niezwykle pomocne w przeciwdziałaniu temu niepokojącemu procesowi⁴.

Wszystkie działania pedagogiczne, które wdraża nauczyciel do swojej pracy zawodowej i które odnoszą się do nowych rozwiązań w zakresie treści nauczania, metod ich przekazu czy też zastosowania nowoczesnych środków dydaktycznych, to cechy charakteryzujące innowacyjnego nauczyciela⁵.

Nauczyciele innowacyjni, poszukujący nowych rozwiązań metodycznych, przeciwdziałający odtwórczej pracy, przeciwstawiający się schematyzmowi dydaktycznemu, który sprzyja powielaniu nieskutecznych metod pracy, to – niestety – niewielki odsetek pracujących współcześnie w tym zawodzie osób⁶.

Bardzo ważne jest, aby nauczyciele byli świadomi konieczności podnoszenia poziomu edukacji zgodnie z rozwojem dyscypliny. Działania innowacyjne powinny się skupiać – na co zwraca uwagę Franciszek Bereźnicki⁷ – na wielu obszarach, spośród których na szczególne podkreślenie zasługuje projektowanie zajęć, podczas których efektywnie wykorzystują środki audiowizualne, komputery w nauczaniu, stosują metody aktywizujące, rozwijają twórcze myślenie, umiejętność pracy z uczniami zdolnymi oraz doskonałą lekcję przez innowacyjne planowanie metodyczne⁸.

---

² Por. M. Grzesiak, *Wyjątkowy nauczyciel. Szkolenia XXII wieku*, Warszawa 2009, s. 24.

³ C. Maslach, *Wypalenie się: utrata troski o człowieka*, [w:] P.G. Zimbardo, F.L. Ruch, *Psychologia i życie*, tłum. J. Radzicki, Warszawa 1994, s. 10.

⁴ R. Gozdecka, *Innowacyjne działania metodyczne w nauczaniu muzyki*, [w:] R. Gozdecka, A. Weiner (red.), *Profesjonalizm w edukacji muzycznej. Propozycje dla zmieniającej się szkoły*, Lublin 2013, s. 13.

⁵ Por. tamże, s. 13.

⁶ Tamże.

⁷ F. Bereźnicki, *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Kraków 2001, s. 459-461, [za:] R. Gozdecka, A. Weiner, dz. cyt., s. 13.

⁸ Tamże.

Planowanie szkolnych zajęć zgodnie z osiągnięciami współczesnej dydaktyki to niezbędna umiejętność w działaniach profesjonalnego pedagoga. Zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami sztuki nauczania przebiega ono od ogólnych zarysów działań dydaktycznych po szczegółowe treści nauczania⁹. Pisali o tym Czesław Kupisiewicz w *Dydaktyce ogólnej*, Wincenty Okoń we *Wprowadzeniu do dydaktyki ogólnej* czy Bolesław Niemierko w *Operacjonalizacji celów kształcenia*.

Na potrzeby naszych rozważań pominiemy następujące rodzaje planowania¹⁰: planowanie kierunkowe, które ma na celu łączenie celów poznawczych kształcenia z celami motywacyjnymi oraz właściwy dobór materiału nauczania, planowanie wynikowe, które powinno określać hierarchię wymagań programowych w związku z kolejnymi tematami zajęć oraz planowanie metodyczne, które powszechnie po prostu nazywamy scenariuszem.

Jak wiemy, każdy scenariusz powinien posiadać stałe ogniwa, takie jak: cele ogólne czy cele operacyjne (uczeń potrafi, rozumie, pamięta), dawniej jeszcze stosowano cele wychowawcze, formy pracy i formy aktywności muzycznej, pomoce dydaktyczne, tzw. środki dydaktyczne i oczywiście metody nauczania. Prawidłowy dobór metod nauczania bardzo często skutkuje sukcesem dydaktycznym.

Obszary kompetencji współczesnego nauczyciela

Każdy nauczyciel powinien posiadać następujące kompetencje (obszary kompetencji współczesnego nauczyciela): merytoryczne (rzeczowe); psychologiczno-pedagogiczne; diagnostyczne, związane z poznawaniem uczniów i ich środowiska; w dziedzinie planowania i projektowania; dydaktyczno-metodyczne = proces kształcenia jest realizowany za pomocą różnych metod i środków dydaktycznych, które powinny być dostosowane do celów zajęć i charakteru materiału nauczania, a także właściwości i możliwości uczniów. Stosowane przez nauczyciela rozwiązania metodyczne zależą od jego kompetencji dydaktyczno-metodycznych, które zdobywa, opanowując całe bogactwo metod nauczania o charakterze podającym, poszukującym i aktywizującym. Wymieńmy najważniejsze z tych metod, aby pokazać, jak bogaty jest dorobek dydaktyki ogólnej i dydaktyk szczegółowych w tym zakresie: pogadanka, opowiadanie, wykład, praca z tekstem, pokaz lub demonstracja, pytania i odpowiedzi, dyskusja, analiza przypadków, burza mózgów, metody kształcenia kreatywności, drama, odgrywanie ról, karty pracy, metoda projektów, mapy mentalne, linia czasu itd.¹¹ W dalszym opisie związanym z kompetencjami zostaną wyszczególnione następujące

⁹ K. Kruszewski (red.), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Warszawa 2004, s. 50.

¹⁰ E. Gozdecka, A. Weiner, dz. cyt., s. 14

¹¹ W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2007, s. 75.

kompetencje: komunikacyjne, medialne i techniczne, związane z kontrolą i oceną osiągnięć uczniów oraz jakościowym pomiarem pracy szkoły, dotyczące projektowania i oceny programów oraz podręczników szkolnych, autoedukacyjne, związane z rozwojem zawodowym¹².

Na wykształcenie nauczyciela muzyki składa się: 1. wykształcenie ogólnointelektualne; 2. pedagogiczno-psychologiczne; 3. najszersze – muzyczne, obejmujące liczne umiejętności muzyczne i wiedzę z zakresu teorii i kultury muzycznej; 4. przygotowanie metodyczne. To ostatnie musi pozostawać w ścisłym związku z wcześniej wymienionymi¹³.

Metody nauczania

Zanim zostaną poruszone metody aktywizujące, nie wolno zapominać o metodach stosowanych w przeszłości. W polskim szkolnictwie funkcjonowały zasadniczo dwa podejścia do nauczania: tradycyjne i nowoczesne. Termin *tradycyjne* dotyczył sposobu kształcenia opartego na wypracowanych przez lata koncepcjach pedagogicznych, wykorzystujących określone cele nauczania i sprawdzone metody. Traktowany był jako proces całościowy, związany z praktyką szkolną. Nauczanie nowoczesne – jako współczesne postrzeganie procesu kształcenia – opiera się na eksponowaniu aktywności uczniów w toku nauczania, czyli takim podejściu, które w pracy nauczyciela zakłada stosowanie metod aktywizujących¹⁴.

Terminem *metody dydaktyczne* określa się również wypróbowane i systematycznie stosowane układy czynności nauczycieli i uczniów służące realizacji powszechnie uznawanych wartości i celów edukacji szkolnej, zmierzające do pożądaných zmian w osobowości uczących się. Odpowiadają one na pytanie: jak uczyć? Chodzi o to, żeby to czynić coraz lepiej, nowocześniej, bardziej zrozumiale, mądrzej, sensowniej, sprawniej, świadomiej, kreatywniej, skuteczniej, szybciej i efektywniej¹⁵.

Zatem, czym faktycznie jest metoda? Metoda jest to droga, sposób działania; to zespół zorganizowanych środków użytych dla osiągnięcia określonego celu¹⁶. Metody nauczania podają, jak uczyć, jakie stosować sposoby i środki, aby uzyskać zamierzone wyniki. Metoda nauczania powinna być przemyślanym systemem czynności nauczyciela i uczniów. Skuteczność metody zależy od dokładności poz-

¹² Tamże, s. 75-79.

¹³ M. Przychodzińska, *Metodyka wychowania muzycznego. Status i zakres nauczania*, [w:] A. Białkowski (red.), *Edukacja muzyczna. Tożsamość i praktyka*, Lublin 2006, s. 203.

¹⁴ R. Gozdecka, *Nowoczesne rozwiązania edukacyjne a tradycyjne nauczanie muzyki*, [w:] M. Zalewska-Pawlak (red.), *Sztuka wobec zakresów wolności człowieka liberalnego*, Łódź 2009, s. 209.

¹⁵ K. Denek, *Ku dobrej edukacji*, Toruń-Leszno 2005, s. 168.

¹⁶ Tamże.

niania jej przez nauczyciela oraz od jej konsekwentnego, a jednocześnie krytycznego stosowania w praktyce¹⁷.

Metoda nauczania jest sposobem postępowania nauczyciela z uczniami umożliwiającym uczącym się realizację operacyjnych celów kształcenia. Metody nauczania pełnią służebną rolę w realizacji podstawowych celów i zadań dydaktyczno-wychowawczych szkoły, do których należą: przekazywanie wiedzy, tj. wiadomości, umiejętności i nawyków określonych programem nauczania; opanowanie sposobów rozwiązywania problemów; wychowanie¹⁸.

W tym ujęciu celów i zadań pracy dydaktyczno-wychowawczej metody nauczania można określić jako sposoby organizowania umysłowej i praktycznej działalności poznawczej uczniów, gwarantującej opanowanie wiadomości poprzez racjonalne metody poznania¹⁹.

Metody nauczania to również celowo i systematycznie stosowane sposoby pracy nauczyciela z uczniami, które umożliwiają uczniom opanowanie wiedzy wraz z umiejętnością posługiwania się nią w praktyce, jak również rozwijają zdolności i zainteresowania poznawcze uczniów.

Dobór metod nauczania zależy od: wieku uczniów; treści nauczania; celów i zadań pracy dydaktyczno-wychowawczej; organizacji i środków, których zamierza użyć nauczyciel. Musimy pamiętać, że każda z metod nauczania zawiera dwa elementy: przygotowanie materiału nauczania oraz pracę z uczniami.

Klasyfikacja metod nauczania

Klasyfikacji metod nauczania tzw. tradycyjnych jest bardzo dużo. Ze względu na pojawianie się ciągle nowych metod klasyfikacja nie jest ujednoczona. Poniżej zostały umieszczone różne klasyfikacje metod nauczania.

Klasyfikacja metod w ujęciu **Czesława Kupisiewicza**²⁰: *metody oparte na obserwacji (oglądowe)*: metoda pokazu, metoda pomiaru; *metody oparte na posługiwaniu się słowem*: wykład, pogadanka, dyskusja, praca z książką; *metody oparte na działalności praktycznej uczniów*: metoda laboratoryjna, metoda zajęć praktycznych; *metody gier dydaktycznych*: gry symulacyjne, metoda sytuacyjna, metoda inscenizacji, giełda pomysłów.

Klasyfikacja metod oparta na koncepcji wielostronnego nauczania-uczenia się **Wincentego Okonia**²¹: *metody asymilacji wiedzy – uczenie się przez przyswa-*

¹⁷ J.K. Lasocki, J. Powroźniak, *Wychowanie muzyczne w szkole*, Kraków 1970, s. 20.

¹⁸ Z. Burowska, *Współczesne systemy wychowania muzycznego*, Warszawa 1976, s. 16.

¹⁹ J. Zborowski, *Unowocześnianie metod nauczania*, Warszawa 1967, s. 122, [za:] Z. Burowska, dz. cyt., s. 16.

²⁰ Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1988, s. 135-154, [za:] M. Węglińska, *Jak przygotować się do lekcji? Wybór materiałów dydaktycznych*, Kraków 2009, s. 125.

²¹ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987, s. 269-299, [za:] M. Węglińska, dz. cyt., s. 124.

janie: pogadanka, dyskusja, praca z książką; *metody samodzielneho dochodzenia do wiedzy – uczenie się przez odkrywanie*: klasyczna metoda problemowa, metoda przypadków, metoda sytuacyjna, burza mózgów, gry dydaktyczne; *metody waloryzacyjne (eksponujące) – uczenie się przez przeżywanie*: metody impresyjne, metody ekspresyjne; *metody praktyczne – uczenie się przez działanie*: metody ćwiczebne, metody realizacji zadań wytwórczych.

Typologia metod nauczania-uczenia się według **Heleny Wichury**²²: *metody podające (informacyjne)*: opis, opowiadanie, wyjaśnienie; metody poszukujące (*problemowe*): pogadanka heurystyczna, dyskusja, klasyczna metoda problemowa, zabawy i gry dydaktyczne – gry symulacyjne, metoda sytuacyjna, gry dydaktyczne, giełda pomysłów, gry komputerowe; *metody waloryzujące (eksponujące)*: metoda impresyjna, metoda inscenizacji, metoda ekspresyjna; *metody operatywne*: metody ćwiczeń, metody praktycznego działania.

Klasyfikacja metod według **Ryszarda Więckowskiego**²³: *informacyjne*: wyjaśnianie (ilustrowanie, werbalne), narracja (ilustrowana, werbalna), opis (z wykorzystaniem okazów naturalnych), z wykorzystaniem modeli); *heurystyczne*: problemowe, dyskusji, dialogu.

Klasyfikacja metod według **Marii Nagajowej**²⁴: *metody słowne* (metoda podająca; metoda poszukująca (heureza, metoda problemowa); *metoda zajęć praktycznych*; *metoda oglądowa*. Formy metody podającej: opis i opowiadanie; pogadanka podająca; praca z książką; wykład, referat; instruktaż.

Klasyfikacja według **Tadeusza Nowackiego**²⁵: *metody nauczania teoretycznego*: wykład, pogadanka, dyskusja, opis, opowiadanie, wyjaśnienie; *metody nauczania praktycznego*: rozwijanie umiejętności, pokaz, ćwiczenie, instruktaż, inscenizacja.

Klasyfikacja według **Krzysztofa Kruszewskiego**²⁶: metody słowne; metody oglądowe; metody praktyczne; metody gier dydaktycznych.

W procesie dydaktycznym stosowane są metody służące opracowaniu nowego materiału, metody utrwalania i metody sprawdzania wyników nauczania. Najszerzej rozbudowane są pierwsze z nich, a podstawę do ich klasyfikacji stanowi postawa ucznia w procesie uczenia się. Tak więc wyróżnić tu można:

1. metody podające lub objaśniająco-informacyjne;
2. metody poszukujące (lub częściowo poszukujące);

²² H. Wichura, *Metody kształcenia początkowego*, [w:] M. Lelonek, T. Wróbel (red.), *Praca nauczyciela i ucznia w klasach I-III*, Warszawa 1990, s. 77, 99.

²³ R. Więckowski, *Pedagogika wczesnoszkolna*, Warszawa 1993, s. 196, [za:] M. Węglińska, dz. cyt., s. 127.

²⁴ M. Nagajowa, *ABC metodyki języka polskiego*, Warszawa 1990, s. 77.

²⁵ Por. W.M. Francuz, *Dydaktyka przedmiotów zawodowych. Przewodnik metodyczny dla słuchaczy studiów pedagogicznych w wyższych uczelniach technicznych*, Kraków 1995, s. 31.

²⁶ Tamże.

3. Metody samodzielnej pracy uczniów (badawcze);
4. Metody utrwalające – które przyczynić się mają do utrwalenia zdobytych wiadomości i umiejętności²⁷.

Istnieje następujący podział stosowany obecnie w opracowaniach pedagogicznych²⁸.

• **Metody podające:**

- wykład informacyjny: służy do przekazywania informacji w sposób usystematyzowany;
- pogadanka: rozmowa nauczyciela z uczniem, w toku której nauczyciel przedstawia określone treści, stawia pytania, a uczniowie odpowiadają;
- opowiadanie: polega na przedstawieniu tematu o określonej akcji i w czasie; powinno być realizowane żywo i barwnie;
- opis; prelekcja; anegdota; odczyt; objaśnienie lub wyjaśnienie.

• **Metody problemowe:** wykład problemowy; wykład konwersatoryjny; klasyczna metoda problemowa.

• **Metody aktywizujące:** metoda przypadków; metoda sytuacyjna; inscenizacja; gry dydaktyczne: symulacyjne; decyzyjne; psychologiczne; seminarium; dyskusja dydaktyczna: związana z wykładem; okrągłego stołu; wielokrotna; burza mózgów; panelowa; metaplan.

• **Metody eksponujące:** film; sztuka teatralna; ekspozycja; pokaz połączony z przeżyciem.

• **Metody programowane:** z użyciem komputera; z użyciem maszyny dydaktycznej; z użyciem podręcznika programowanego.

• **Metody praktyczne:** pokaz; ćwiczenia przedmiotowe; ćwiczenia laboratoryjne; ćwiczenia produkcyjne; metoda projektów; metoda tekstu przewodniego; seminarium; symulacja.

Każda z metod spełnia następujące funkcje: służy zapoznaniu uczniów z nowym materiałem; zapewnia utrwalenie zdobytej wiedzy; umożliwia kontrolę i ocenę stopnia opanowania wiedzy.

Metody nauczania, metody pracy z uczniem stanowią problem sam w sobie i to tym bardziej złożony, im bardziej skomplikowana jest struktura przedmiotu. W przypadku muzyki struktura tego przedmiotu jest szczególnie złożona: obejmuje treści artystyczne, praktyczne, a także wiedzę teoretyczną i różnorodne działania uczniów²⁹. Szczególnie ważną kwestią wydaje się, z metodycznego punktu widzenia, rozróżnienie między metodami pracy a formami nauczania.

---

²⁷ Z. Burowska, dz. cyt., s. 16-17.

²⁸ https://pl.wikipedia.org/wiki/Metoda_nauczania [dostęp 18.03.2018, g. 15.23].

²⁹ L. Jankowska, *Zagadnienie strukturalizacji treści nauczania w wychowaniu muzycznym*, „*Wychowanie Muzyczne w Szkole*” 1973, nr 1, [za:] A. Białkowski (red.), dz. cyt., s. 215.

Stosowane metody na lekcji muzyki

Na lekcjach przedmiotu *muzyka* (i nie tylko na tym przedmiocie) wykorzystuje się różne metody nauczania.

Kryteria metod na przedmiocie *muzyka*:

- Cel postępowania dydaktycznego.
- Struktura przedmiotu uwytatniająca jego specyfikę.
- Rodzaj czynności nauczyciela i ucznia.

Kierując się powyższymi kryteriami, można wymienić następujące metody:

- metoda analityczno-percepcyjna – ze słuchu, którą stosuje się np. przy pracy z piosenką lub utworem instrumentalnym;
- metoda przy pomocy nut;
- metoda analityczno-odtwórcza – z nut;
- metoda problemowo-twórcza – przy zastosowaniu formy tworzenia muzyki;
- metoda problemowo-analityczna – przy nauce słuchania muzyki;
- metoda aktywnego słuchania muzyki według Batii Strauss³⁰;
- metoda ekspozycji – podająca;
- metoda – organizowanie i rozwijanie zbiorowych i indywidualnych działań muzycznych ucznia – powtórzenie, korelacja międzyprzedmiotowa, korelacja, integracja między formami aktywności muzycznej³¹.

Każda lekcja powinna być nieszablonowa i ciekawa, powinna dawać uczniom szansę poznawania i odkrywania świata³².

Jeżeli nauczyciel muzyki posiada dobry warsztat muzyczny i metodyczny, korzystanie z programów komputerowych i z ogromnych zasobów informacji na temat muzyki zawartych w Internecie może znacząco wspomóc jego pracę z uczniami, czyniąc ją skuteczniejszą i atrakcyjniejszą. Uczniowie bowiem korzystają na co dzień z komputerów i ich brak w toku kształcenia mógłby być przez nich postrzegany jako nieciekawy sposób prowadzenia zajęć³³.

Aktywizujące metody nauczania

W reformowanej szkole uprzywilejowane miejsce wyznaczono metodom aktywnym³⁴. Posługiwanie się pojęciem *metody aktywne* jest mylne i powoduje nie-

³⁰ W.A. Sacher, *Pedagogika muzyki. Teoretyczne podstawy powszechnego kształcenia muzycznego*, Kraków 2012, s. 187.

³¹ L. Jankowska, dz. cyt., s. 217-219.

³² B. Strycharska-Gać, *Relacje człowiek-człowiek w procesie wychowawczym*, Warszawa 2009, s. 93.

³³ E. Parkita, *Zastosowanie technologii informacyjnej w rozwijaniu zainteresowań muzycznych dzieci i młodzieży*, [w:] A. Białkowski, *Nowe trendy w edukacji muzycznej*, Lublin 2005, s. 183.

³⁴ S. Bortnowski, *Czy rewolucja w metodach nauczania?*, „Warsztaty Polonistyczne” 2000, nr 3; M. Taraszkiewicz, *Metody aktywne w szkole*, „Gazeta Szkolna” 2002, nr 45, [za:] K. Denek, dz. cyt., s. 168.

porozumienia w edukacji i naukach o niej. Nie w aktywności metod tkwi istota pracy nauczyciela i uczniów, lecz w czynnościach uczestników procesu kształcenia, którzy się nimi posługują³⁵.

Metody innowacyjne w ostatnich latach stały się niezwykle popularne. Te nowoczesne metody kształcenia niewątpliwie są pożądane w pracy nauczyciela, który powinien być twórczy, a zarazem także innowacyjny. Wiadomo, że nauczyciele kończący studia w latach osiemdziesiątych, nie mieli możliwości, aby usłyszeć o tych metodach na zajęciach w uczelni. Ale każdy z nas wie, że po ukończeniu studiów trzeba ciągle się dokształcać, chociażby przez kursy organizowane przez kuratoria oświaty czy Centrum Doskonalenia Nauczycieli, gdzie na temat nowych, nieznanych nam metod można uzupełnić swoją wiedzę.

„Metody aktywizujące w edukacji wywodzą się niejako z klasycznej klasyfikacji metod, jednak zdecydowanie zwiększają one udział uczniów w prowadzonych zajęciach, jednocześnie nadają nauczycielowi funkcję drugoplanową, pełnią na zasadzie pomocy, koordynacji i kontroli działań i postępów uczniów. Działania takie mają wywołać uczenie się przez samodzielne poznawanie i przeżywanie”³⁶.

Metody aktywizujące mogą sprzyjać ciekawym, twórczym i wartościowym merytorycznie rozwiązaniom prezentowanych na zajęciach problemów. W ostatnich latach niezwykle popularne stały się metody aktywizujące, których liczba, jak wskazuje literatura, jest ogromna (ponad 86 metod), np.: J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki w edukacji*, wyd. J. Krzyżewska, Suwałki 1998; R. Gozdecka, M. Grusiewicz, *Współczesne oblicza edukacji muzycznej*, Wyd. UMCS, Lublin 2008; E. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie: przewodnik po metodach aktywizujących*, OWN, Kielce 2003; E. Kędracka-Feldman, *Aktywizować? Ależ to całkiem proste: wybrane metody i techniki aktywizacji uczniów*, wyd. 2, CODN, Warszawa 1999; K. Panikowska, *Edukacja przez dramę*, WSiP, Warszawa 1997; K. Rau, E. Ziętkiewicz, *Jak aktywizować uczniów: „burza mózgów” i inne techniki w edukacji*, Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 2000; K. Sokołowska, *Metody aktywizujące myślenie i działanie uczniów podczas lekcji*, „Życie Szkoły” 1998, nr 10; M. Taraszkiewicz, *Metody aktywizujące proces uczenia się*, „Gazeta Szkolna” 2001, nr 17; B. Kubiczek, *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?* wyd. NOWIK, Opole 2005; I. Dzierzgowska, *Jak uczyć metodami aktywnymi*, wyd. Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2006; E. Frołowicz, *Konsonanse i dysonanse wczesnoszkolnej edukacji muzycznej*, Akademia Muzyczna Gdańsk, Gdańsk 2004; E. Frołowicz, *Aktywny uczeń w świecie muzyki. Propozycje dla nauczycieli*, wyd.

---

³⁵ Tamże.

³⁶ Por. R. Gozdecka, *Innowacyjne działania metodyczne w nauczaniu muzyki*, [w:] R. Gozdecka, A. Weiner (red.), dz. cyt., s. 16.

Harmonia, Warszawa 2008; E. Frołowicz, *Aktywność muzyczna a zmiany rozwojowe dziecka*, Akademia Muzyczna, Gdańsk 2012.

W każdej książce dotyczącej metod aktywizujących można znaleźć następującą klasyfikację: metody wizualizujące (mapy mentalne, metoda biograficzna, portfolio), werbalne (argumenty „za i przeciw”, burza mózgów, karuzela, debata, dyskusja panelowa, myślące kapelusze, piramida priorytetów, twoje-moje argumenty), ekspresyjne (wszystkie metody praktyczne, np. drama) i projektowe. Ale są jeszcze inne, np. metoda przypadków, metoda sytuacyjna, metoda inscenizacji, metoda gier, gry symulacyjne, gry decyzyjne, gry psychologiczne, seminarium, dyskusja dydaktyczna, dyskusja konferencyjna, dyskusja okrągłego stołu, dyskusja punktowana, dyskusja wielokrotna, dyskusja związana z wykładem, dywanik pomysłów, metaplan, metoda projektów, metoda przewodniego tekstu itp. Bardzo dokładne informacje można odnaleźć w książce Renaty Gozdeckiej *Profesjonalizm w edukacji muzycznej. Propozycje dla zmieniającej się szkoły*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013, strony 13-22.

Wybrane wypowiedzi uczniów na temat metod nauczania stosowanych przez nauczycieli

Wiemy, że „*muzyka* jest środkiem kształcenia humanistycznego, uwrażliwiającego na wartości ludzkie. Na I etapie nauczania powinna służyć również ogólnemu rozwojowi dziecka: fizycznemu, intelektualnemu, emocjonalnemu i estetycznemu”³⁷.

Nauczyciele powinni dążyć do wszechstronnego rozwoju ucznia jako nadrzędnego celu pracy edukacyjnej. Edukacja szkolna polega na harmonijnej realizacji przez nauczycieli zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania. Zadania te tworzą wzajemnie uzupełniające się i równoważne wymiary pracy każdego nauczyciela³⁸.

Uczniowie dostrzegają możliwość zastosowania nowocześniejszych metod nauczania. Poniżej umieszczono wybrane wypowiedzi uczniów na temat metod nauczania stosowanych przez nauczycieli, które są zawarte w pozycji Marty Myszkowskiej-Litwy pt. *Wychowanie intelektualne w teorii dydaktycznej i praktyce edukacyjnej*:

„Uczennica III klasy gimnazjum na wsi, napisała: sądzę, że powinno się wprowadzić bardziej nowatorskie, twórcze metody nauczania, rozwijając indywidualne zainteresowania ucznia.

³⁷ E. Lipska, M. Przychodzińska, *Muzyka w nauczaniu początkowym. Metodyka*, Warszawa 1991, s. 5.

³⁸ K. Kotarski, *System edukacji narodowej w Polsce*, Toruń 1999, [w:] M. Myszkowska-Litwa, *Wychowanie intelektualne w teorii dydaktycznej i praktyce edukacyjnej*, Kraków 2007, s. 96.

Uczennica II klasy gimnazjum w miasteczku stwierdziła, że w szkole powinno być więcej nowoczesnych środków dydaktycznych.

Uczeń klasy III gimnazjum w mieście, podał informację, że nauczyciele powinni przestać upierać się przy swoim, ograniczać nas. Powinni dać nam prawo do wyciągania samodzielnych wniosków, nierzadko odmiennych od tych proponowanych nam przez belfrów.

Uczeń II klasy gimnazjum w mieście napisał: należałoby bardziej urozmaicić zajęcia³⁹.

Jeśli nawet uczniowie zauważają potrzebę innowacyjności w nauczaniu, to należy wspomnieć o zasadach dydaktycznych, normach, które należy bezwarunkowo spełnić, aby te nowatorskie rozwiązania wprowadzić.

Zasady nauczania

Zasady dydaktyczne, nazywane też zasadami nauczania lub kształcenia, stanowią niezaprzeczalne osiągnięcie dydaktyki. Ich znajomość to swoisty elementarz kompetencji nauczyciela, a rzetelne ich przestrzeganie w pracy dydaktyczno-wychowawczej jest gwarancją sukcesów edukacyjnych nauczycieli i uczniów⁴⁰.

Zasady nauczania to ogólne normy, kanony, reguły postępowania dydaktycznego, których stosowanie umożliwi nauczycielowi zaznajamianie uczących się z usystematyzowanymi treściami nauczania oraz kształtowanie postaw zawodowych, a także pozwala na wdrożenie ich do samokształcenia.

Podział zasad nauczania⁴¹:

- **Zasada doniosłości** (uczeń będzie miał motywację do uczenia się tego, co ma dla niego doniosłe znaczenie);
- **Zasada niezbędnych warunków** (jest bardziej prawdopodobne, że uczeń nauczy się czegoś nowego, jeśli spełnia wszystkie niezbędne warunki – ma wiadomości i opanował umiejętności warunkujące realizację nowych zadań i zachowań);
- **Zasada wzorca** (jest bardziej prawdopodobne, że uczeń przyswoi sobie nowe zachowanie, jeśli mu się przedstawi wzorowe wykonanie, które będzie mógł obserwować i zastosować);
- **Zasada dostępności** (swobodny dostęp do wszystkich wiadomości przekazywanych przez nauczyciela);

---

³⁹ M. Myszkowska-Litwa, dz. cyt., s. 208.

⁴⁰ W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, dz. cyt., s. 43.

⁴¹ W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1992, s. 54-55.

- **Zasada aktywnego wiązania teorii z praktyką;**
- **Zasada wygaszania** (jest bardziej prawdopodobne, że uczeń nauczy się, jeśli stosowne ułatwienia będą stopniowo wygaszane).

Według Czesława Kupisiewicza⁴² zasady nauczania to zasady: pogładowości; przystępności; świadomego i aktywnego udziału uczniów w procesie nauczania-uczenia się; systematyczności; trwałości zdobywanej wiedzy; operatywności; wiązania teorii z praktyką.

Inny podział zasad nauczania podaje **Wincenty Okoń**⁴³: systematyczności; pogładowości; samodzielności; związku teorii z praktyką; efektywności; przystępności; indywidualizacji i uspołecznienia, czyli związku interesów jednostki i zbiorowości.

Kolejny podział według **Tadeusza Nowackiego**⁴⁴ (do potrzeb nauczania w szkole zawodowej najbardziej dostosowany wydaje się ten układ): zasada świadomej aktywności; zasada związku teorii z praktyką; zasada pogładowości; zasada przystępności; zasada systematyczności; zasada trwałości wiedzy i umiejętności; zasada indywidualizacji zespołowości (istota zasady sprowadza się do takiego organizowania procesu nauczania – uczenia się, w którym z jednej strony uwzględnia się wszelkie walory indywidualne każdego uczącego się, z drugiej zaś zostanie znaleziona przez nauczyciela płaszczyzna współpracy i współdziałania wszystkich uczących się).

Taki jest rys historyczny metod nauczania, a oto jak czynni nauczyciele odnoszą się do niego. Znany psycholog Józef Koziński w jednym ze swoich esejów podaje, że w pracy szkoły dominują metody podające nad aktywizującymi. W rezultacie takiego postępowania aktywność nauczyciela na lekcji zdecydowanie dominuje nad aktywnością uczniów; szczególnie tłumiona jest aktywność werbalna, szacuje się, że od 50% do 80% wypowiedzianych w procesie nauczania słów przypada na nauczyciela. Szkoła jest mało atrakcyjna dla uczniów. W związku z czym występuje brak pozytywnej motywacji u znacznej części dzieci i młodzieży⁴⁵.

Metody aktywizujące, w których tkwi olbrzymi potencjał rozwiązań metodycznych, oraz inne nowoczesne formy kształcenia otwierają szkolnictwu nowe obszary działań edukacyjnych. Koniecznością w szkole XXI wieku będzie zmiana kształcenia właściwych kompetencji, takich jak poszukiwanie informacji, planowanie i organizowanie czy twórcze współdziałanie w grupie. Skoro dano nam –

---

⁴² Por. Cz. Kupisiewicz, dz. cyt., s. 111-131.

⁴³ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 2016, s. 167-190.

⁴⁴ www.latann.republika.pl [dostęp 18.03.2018, g. 15.35].

⁴⁵ J. Koziński (red.), *Humanistyka przełomów wieków*, Warszawa 1999, s. 35, [za:] W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, dz. cyt., s. 20.

nauczycielom – do dyspozycji tak mało czasu, wykorzystujemy go nowocześniej i jak najefektywniej⁴⁶.

Jeśli jesteśmy przy tematyce związanej z uczniami, należy pamiętać, że nie ma trudnych uczniów są tylko niekompetentni nauczyciele. A szufladkowanie uczniów to głupota, bo czy przerzucanie winy na kogoś, w tym wypadku ucznia, a tym samym zwalnianie siebie od odpowiedzialności jest na pewno dobrym rozwiązaniem? Zdecydowanie korzystniej jest stwierdzić, że nie potrafimy kogoś nauczyć, niż że dzieje się tak z jego winy. Dlaczego? Bo im bardziej uzależnimy osiągnięcia uczniów od naszych działań, tym lepiej będziemy działać⁴⁷. „Nikt nie urodził się z genami rozumu, ale każdy ma umysł, który może się wszystkiego nauczyć. Twoim zadaniem jest pracować na efekt. Musisz wiedzieć, że każdy uczeń jest najłatwiejszy ze wszystkich (...) zamiast wszystkich rzekomo »trudnych« na wyzwania i pamiętaj, że tam, gdzie wkładasz więcej wysiłku, tam więcej wyciągasz doświadczenia”⁴⁸.

Wszyscy chcemy, żeby nas słuchano, żeby uczniowie chłonili każde nasze słowo. Jak tego dokonać? Zaczynijmy fascynować się swoimi zajęciami! Jest na to metoda, bycie sobą, ale każdorazowo innym. Nie jest to zadanie łatwe, ale poniższe sugestie powinny ułatwić osiągnięcie celu.

Po pierwsze, nigdy nie należy robić dwa razy tego samego ćwiczenia, wystarczy zmienić chociażby jeden element, a unikniemy monotonii i zmusimy się do kreatywności. Po drugie, zawsze bądźmy przygotowani na nic i gotowi na wszystko. Nieważne, jak dobrze będziemy przygotowani i tak nigdy nie zrealizujemy wszystkiego dokładnie, tak jak sobie zaplanowaliśmy, bowiem nieustannie zaskakują nas nieprzewidziane sytuacje, które należy wychwytywać i wykorzystywać. Dzięki nim ten zawód jest ciekawy, mamy wszystko, jest akcja, reakcja, ekscytacja, adrenalina, a my mamy szczęście w tym uczestniczyć. Nie zapominajmy, że każdy występ daje nam możliwość odkrycia i zrobienia czegoś nowego. Bądźmy twórcami, nie kopistami! Twórzmy własne systemy, metody, ćwiczenia. Bądźmy dla uczniów przykładem niekończącej się inspiracji⁴⁹.

Metodologia badań

Badanie naukowe składa się z szeregu elementów, wśród których można wyodrębnić m.in. następujące etapy: ustalenie tematu badań, określenie problemu głównego i problemów szczegółowych, sformułowanie hipotezy, wskazanie

---

⁴⁶ R. Gozdecka, dz. cyt., s. 216.

⁴⁷ E. Aronson, T.D. Wilson, R.M. Akerd, *Psychologia społeczna*, Poznań 2012, s. 70-96.

⁴⁸ M. Grzesiak, dz. cyt., s. 32.

⁴⁹ Tamże, s. 67-76, 298-301.

metod, technik i narzędzi badawczych oraz dokonanie wyboru miejsca i czasu badań. Końcowy etap badania naukowego stanowi zakończenie oraz opracowanie wniosków wynikających z przeprowadzonych badań.

Problem główny w niniejszej pracy został sformułowany następująco: Jakie metody nauczania są stosowane przez nauczycieli przedmiotu *muzyka*?

W pracy określono dodatkowe *problemy szczegółowe*, których rozwiązanie pomoże wyjaśnić problem główny:

1. Jaka jest płeć, wiek, wykształcenie, staż pracy, ukończone uczelnie, stopień awansu zawodowego nauczycieli oraz środowisko terytorialne szkół, w których nauczają?
2. Czy nauczyciele brali udział w formach doskonalenia zawodowego, a jeżeli tak, to w jakich?
3. W jakiej szkole nauczyciele nauczają przedmiotu *muzyka*?
4. W ilu i w jakich klasach nauczają przedmiotu *muzyka*?
5. Z jakich podręczników korzystają nauczyciele przedmiotu *muzyka*?
6. Czy rozkład materiału tworzony przez nauczyciela jest rozkładem autorskim? Czy korzysta z pomocy proponowanej przez podręcznik?
7. Jakie formy pracy stosują nauczyciele w realizacji przedmiotu?
8. Jakie warunki pracy umożliwiające stosowanie nowoczesnych metod nauczania gwarantuje szkoła?
9. Jakie metody stosują nauczyciele w swojej pracy i które z nich uważają za najbardziej skuteczne?
10. Jakie formy pracy uczniów na lekcji nauczyciele uważają za najbardziej efektywne?
11. Jak oceniają własną działalność, zaangażowanie i wyniki w zakresie nauczania przedmiotu *muzyka*?
12. Czy w każdej klasie można z powodzeniem stosować metody aktywizujące? Uzasadnij, dlaczego tak lub dlaczego nie.
13. Jaka jest opinia dyrekcji szkoły i nauczycieli innych przedmiotów na temat przedmiotu *muzyka* i działalności nauczających go nauczycieli?

Dalszym etapem przeprowadzonego badania jest ocena, czy prawdziwa jest hipoteza, którą sformułowano następująco: sądzi się, że nauczyciele chętnie i masowo stosują nowoczesne metody nauczania.

Metodą badawczą zastosowaną w niniejszej pracy jest sondaż diagnostyczny.

Zastosowaną *techniką badawczą* jest przeprowadzenie ankiety skierowanej do nauczycieli przedmiotu *muzyka*.

Narzędziem badawczym jest kwestionariusz ankiety. W kwestionariuszu ankiety zastosowano 16 pytań: *1 pytanie półotwarte*: Czy brał/a Pan/i udział w formach doskonalenia zawodowego? Jeżeli tak, to jakich? *4 pytania zamknięte*:

1. W jakiej szkole Pan/i naucza? szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum? 2. Jakie

metody kształcenia stosuje Pan/i na lekcjach? Metody asymilacji wiedzy: pogadanka, dyskusja, wykład, praca z książką. Metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy (problemowe): klasyczna metoda problemowa, metoda przypadków, metoda sytuacyjna, giełda pomysłów (burza mózgów), gry dydaktyczne. Metody waloryzacyjne (eksponujące): metody impresyjne, metody ekspresyjne. Metody praktyczne: metody ćwiczebne, metody realizacji zadań wytwórczych. 3. Które z form organizacji kształcenia uważa Pan/i za szczególnie potrzebne? Lekcja, nauka własna uczniów, wycieczka, zajęcia pozalekcyjne, inne. 4. Które z form pracy uczniów na lekcji uważa Pan/i za najbardziej potrzebne? praca zbiorowa, praca grupowa, praca indywidualna. 11 pytań otwartych: 1. W ilu klasach i jakich uczy Pan/i przedmiotu *muzyka*? 2. Jakiego przedmiotu oprócz przedmiotu *muzyka* Pan/i naucza? 3. Z jakiego programu nauczania korzysta Pan/i w realizacji przedmiotu *muzyka*? 4. Z jakich podręczników Pan/i korzysta na przedmiocie *muzyka*? 5. Czy tworzy Pan/i autorski rozkład materiału, czy korzysta Pan/i z pomocy proponowanej w obudowie dydaktycznej do podręcznika? 6. Jakie formy stosuje Pan/i w realizacji przedmiotu *muzyka*? 7. Jakie metody stosuje Pan/i na lekcjach *muzyki*? 8. Które z wyżej wymienionych metod kształcenia uważa Pan/i za najbardziej skuteczne? 9. Jak ocenia Pan/i własną działalność w realizacji przedmiotu *muzyka*? 10. Czy Pana/i zdaniem przedmiot *muzyka* jest doceniany przez dyrekcję szkoły i innych nauczycieli? 11. Jak wyposażona jest Pana/i pracownia do przedmiotu *muzyka*?

Analiza kwestionariusza ankiety

Dobór szkół był celowy, a wśród badanych placówek znalazły się szkoły podstawowe i gimnazja terytorialnie umiejscowione w miastach i na wsi. Badaniem objęto nauczycieli przedmiotu *muzyka*. Badania zostały przeprowadzone w pierwszym kwartale 2015 roku.

Zebrano materiał badawczy od 50 pedagogów, z których 40 naucza w szkołach podstawowych, a 10 w gimnazjach.

Za pomocą tzw. metryczki uzyskano informacje o cechach badanych osób. Metryczka w kwestionariuszu ankiety dla nauczycieli zawierała pytania dotyczące: płci, wieku, wykształcenia, stażu pracy, ukończenia uczelni, stopnia awansu zawodowego oraz środowiska terytorialnego szkoły, w której nauczają.

Wśród respondentów było 30 kobiet i 20 mężczyzn, co stanowiło odpowiednio 60% i 40% badanych.

Wiek osób badanych: 10 osób (20%) miało 24-30 lat; 24 osoby (48%) były w wieku 31-40 lat, natomiast 16 osób (32%) było w wieku 41-50 lat.

Jeśli chodzi o staż pracy, to 1 osoba (2%) posiadała roczny staż, najliczniejszą grupę 30-osobową (60%) stanowili nauczyciele ze stażem 12-17-letnim, a ostatnią grupę stanowili nauczyciele ze stażem powyżej 24 lat – 19 osób (38%).

W grupie badanych nauczycieli większość (49 osób) posiadała wykształcenie wyższe magisterskie, 1 osoba wyższe zawodowe (licencjat).

Osoby badane w liczbie 30 ukończyły dawniejszą Akademię Bydgoską, 18 osób ukończyło Akademię Muzyczną, 1 osoba ukończyła Wyższą Szkołę Humanistyczną w Pułtuskach oraz Wyższą Szkołę im. Pawła Włodkowica w Płocku – studia podyplomowe (sztuka: muzyka, plastyka), 1 osoba ukończyła Uniwersytet Kazimierza Wielkiego.

30 osób to nauczyciele, którzy uzyskali mianowanie, 19 osób to nauczyciele dyplomowani oraz 1 osoba to nauczyciel stażysta.

Środowisko terytorialne: 45 nauczycieli pracowało w mieście, a 5 osób to nauczyciele pracujący na wsi.

Nauczyciele uczestniczący w badaniu brali udział w różnych formach doskonalenia zawodowego, takich jak: studia podyplomowe z przedmiotu „technika w szkole”; kurs kwalifikacyjny dla nauczycieli z zakresu oligofrenopedagogiki; kurs kwalifikacyjny dla nauczycieli z zakresu pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej; warsztat dydaktyczny „Wiossenno-letnie pomysły na zajęcia plastyczne z dziećmi”; warsztat „Wielkanocno-wiosenne pomysły na zajęcia plastyczne z dziećmi”; warsztat przygotowujący do realizacji programu zajęć wychowawczo-profilaktycznych „Spójrz inaczej na agresję”; warsztat „Wykorzystanie komputera do analiz i prezentacji wyników nauczania”; szkolenie „Wykorzystanie technik komputerowych w procesie oceniania ucznia gimnazjum”; warsztat „Z Polski przez Europę do Polski” – Tańce tradycyjne jako element nowej podstawy programowej. Jak zainteresować i zaktywizować młodzież?; szkolenie w zakresie znajomości przepisów dotyczących krajoznawstwa i turystyki; szkolenie „Trudności wychowawcze w procesie pedagogicznym”; kurs dla nauczycieli „Jak łatwo zastosować pomiar dydaktyczny w praktyce?”; warsztaty „Jak skutecznie zainteresować uczniów lekcją muzyki?”; konferencja dla nauczycieli „Praca z uczniem sprawiającym trudności wychowawcze – indywidualizacja nauczania”; szkolenie dla nauczycieli „Nasze miejsce w Europie – czytanie tekstów kultury. Jak organizować i prowadzić projekty edukacyjne”; warsztaty „Wykorzystanie tablicy interaktywnej smart board na zajęciach dydaktycznych”; szkolenie „Ewaluacja zewnętrzna pracy szkoły. Regulacje prawne. Wymagania MEN. Narzędzia badawcze”; wewnętrzne szkolenie nauczycieli (m.in. szkolenie dotyczące poprawy jakości kształcenia uczniów); szkolenia realizowane poza szkołą; studia podyplomowe (sztuka: muzyka, plastyka); Praca z uczniem o specyficznych potrzebach edukacyjnych; Prowadzenie zajęć edukacyjnych „Komputer dla ucznia”.

Wyniki badań

Na podstawie przeprowadzonych badań i uzyskanych tą drogą danych badawczych można sformułować kilka ogólnych wniosków:

– Nauczyciele zatrudnieni do nauczania przedmiotu *muzyka* często wykorzystywani są do prowadzenia zajęć z innych przedmiotów. Respondenci przyznawali się do prowadzenia zajęć z plastyki, wychowania technicznego, wychowania fizycznego, informatyki, języka angielskiego, zajęć artystycznych, rytmiki. Ten sposób postępowania jest związany ze zbyt małą liczbą godzin przeznaczonych na przedmiot *muzyka* i wynika z chęci podtrzymania etatu.

– Wśród badanych nauczycieli nauczających w szkole podstawowej klasy IV-VI i gimnazjum klasy I-III największą popularnością cieszą się następujące programy i podręczniki:

Programy: Program nauczania muzyki „Muzyczny świat” T. Wójcik Wydawnictwo MAC; Świat muzyki – Waław Panek; „Muzyczny Świat” Program nauczania muzyki w klasach IV-VI S.P. Teresa Wójcik; „Program nauczania muzyki w gimnazjum” Teresa Wójcik, Anna Ślusarz; „Muzyka – Program nauczania do zajęć artystycznych w gimnazjum” Eugeniusz Wachowiak; Muzyczny Świat SP – T. Wójcik – MAC – Edukacja.

Podręczniki: Muzyczny Świat GIM – T. Wójcik – MAC – Edukacja; Muzyka – Podręcznik do Zajęć Artystycznych w Gimnazjum – E. Wachowiak – GAWA.

– Odpowiedzi na pytanie dotyczące autorskiego rozkładu materiału wykazały, że nauczyciele nie korzystają z autorskiego rozkładu materiału, a używają wyłącznie pomocy proponowanej przez wydawnictwo w obudowie dydaktycznej do podręcznika.

– Podczas zajęć z przedmiotu *muzyka* nauczyciele preferują formy indywidualne, grupowe i zbiorowe.

– Najczęściej stosowanymi przez nauczycieli metodami nauczania są: metoda analityczno-percepcyjna, metoda zajęć praktycznych, metody aktywizujące: burza mózgów, metoda problemowa, pogadanka, dyskusja; słuchanie, śpiewanie i nauka piosenek; słuchanie utworów instrumentalnych; omawianie utworów muzycznych; łamigłówki muzyczne, rebusy i krzyżówki; oglądanie fragmentów wybranych filmów muzycznych, widowisk muzycznych i oper.

– Według badanych nauczycieli najskuteczniejszymi metodami są: metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy, metody praktyczne i ćwiczebne.

– Do najczęściej stosowanych form organizacji kształcenia według nauczycieli należą: nauka własna uczniów, wycieczki, a przede wszystkim zajęcia pozalekcyjne.

– W opinii badanych nauczycieli najbardziej potrzebne formy pracy uczniów na lekcji to: praca grupowa, praca indywidualna i praca zbiorowa.

– Samoocena nauczycieli biorących udział w badaniu, dotycząca ich działalności podczas realizacji przedmiotu *muzyka* jest pozytywna i nacechowana satysfakcją z wykonywanej pracy. Poniżej podaję dwie przykładowe wypowiedzi nauczycieli na ten temat: 1. „Własną pracą staram się oceniać dość pozytywnie, na co głównie wpływa wyraźna poprawa w jakości umiejętności muzycznych

uczniów. Pomimo iż szkoła nie jest wyposażona w ułatwiające pracę pomoce dydaktyczne, uczniowie zdobywają sukcesy”⁵⁰. 2. „Staram się zainteresować młodzież w sposób wyczerpujący omawianym tematem, co skutkuje u uczniów pracowitością i zainteresowaniem przedmiotem”⁵¹.

– Próba oceny przez nauczycieli stosunku dyrekcji i nauczycieli innych przedmiotów do przedmiotu *muzyka* nie brzmi już tak optymistycznie, aczkolwiek nie jest jednoznacznie negatywna. Pojawiło się stwierdzenie, że *muzyka* jest „Wizytówką Szkoły”, do nauczania której nie jest powołany „każdy” nauczyciel. Niestety, są to opinie jednostkowe. Przeważają takie, że nauczyciele innych przedmiotów nie widzą konieczności realizowania programu z przedmiotu *muzyka*. Uważają, że są to zajęcia dodatkowe, które nie wpływają w znaczny sposób na rozwój uczniów.

– Zdaniem większości respondentów szkoły oferują warunki pracy na miarę swoich finansowych i lokalowych możliwości. Analiza warunków lokalowych i wyposażenia w pomoce naukowe wykazała, że 40% osób biorących udział w badaniu nie posiada własnej pracowni, a zajęcia z przedmiotu odbywają się w przypadkowych salach. Nie posiadają na wyposażeniu instrumentów muzycznych (dzwonków chromatycznych, fletów, keyboardu). Warunki do pracy tej grupy respondentów można uznać za trudne. Natomiast pozostałe 60% nauczycieli posiada do dyspozycji pracownie wyposażone w: tablice multimedialne, multi-booki dla poszczególnych klas, tablice i prezentacje instrumentów, tańców, głosów ludzkich, orkiestry symfonicznej, oper itd.; laptop z dostępem do internetu; programy do nagrywania, odtwarzania i przetwarzania plików MP3; instrument (keyboard); zestaw instrumentów perkusyjnych dla uczniów; literaturę klasyki muzycznej (płytytaka); zestaw płyt CD z nagraniami wokalnoinstrumentalnymi piosenek z repertuaru szkolnego; magnetofon; projektor; tablice przedmiotowe.

Zakończenie i wnioski

Podsumowując przeprowadzone badanie, należy stwierdzić, że:

– Wśród metod stosowanych przez nauczycieli najczęściej są wykorzystywane: metoda analityczno-percepcyjna (ze słuchu), metoda przy pomocy nut, metoda analityczno-odtwórcza (z nut), metoda problemowo-twórcza, metoda problemowo-analityczna, metoda aktywnego słuchania muzyki według Batii Strauss, metoda ekspozycji, metoda organizowanie i rozwijanie zbiorowych i indywidualnych działań muzycznych ucznia – powtórzenie, korelacja międzyprzedmiotowa, korelacja, integracja między formami aktywności muzycznej.

---

⁵⁰ Wypowiedź z ankiety dla nauczycieli.

⁵¹ Tamże.

- Metody kształcenia, jakie stosują ankietowani nauczyciele, to np. metody asymilacji wiedzy, metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy (problemowe), metody waloryzacyjne (eksponujące), metody praktyczne.
- Nauczyciele ze stażem powyżej 24 lat najczęściej stosują metody aktywizujące, nie zastanawiając się jednak nad klasyfikacją metod. Powodem tego jest prawdopodobnie fakt, iż dyrektorzy większości szkół odeszli od zasady hospitowania lekcji prowadzonych przez nauczycieli dyplomowanych. Nowoczesne środki dydaktyczne często stanowią dla nich barierę, np. brak umiejętności wykorzystania tablicy multimedialnej.
- Nauczyciele młodszy stosują metody aktywizujące i nie stanowią one dla nich bariery.
- Metody aktywizujące nie zawsze prowadzą do sukcesu dydaktycznego, zależy to np. od aktywności ruchowej, poziomu „rozgadania” klasy. Zdarza się, że stwarzają one okazję do negatywnej z punktu widzenia procesu dydaktycznego aktywności uczniów.
- W jednej z ankiet znalazło się ciekawe zdanie: „Dyrekcja zauważa potrzebę kształcenia dzieci i młodzieży w kierunku muzycznym, jednakże często wszelkie próby i wydarzenia są realizowane w trakcie zajęć z muzyki, żeby dzieci »jak najmniej straciły«”⁵².

Sformułowane powyżej wnioski prowadzą do ustalenia, że w ogólnych zarysach działalność nauczycieli w zakresie przedmiotu *muzyka* jest oceniana pozytywnie. Należy jednak podkreślić, że istnieje szereg mankamentów, które należałoby w miarę możliwości ograniczyć, a najlepiej całkowicie wyeliminować. Wśród mankamentów należy zwrócić uwagę przede wszystkim na brak u znacznej części nauczycieli pracowni przedmiotowej. Jedynym rozwiązaniem tego problemu jest skierowanie do dyrekcji szkoły wniosku o zapewnienie niezbędnych środków dydaktycznych i czekanie na „pozytywne rozpatrzenie prośby”. W przypadku braku reakcji należy na forum szkoły temat ten często poruszać i o nim przypominać. Ponadto należy dążyć do takiej etatyzacji nauczycieli muzyki, by większość z nich nie musiała uczyć innych przedmiotów, niekoniecznie związanych z tzw. *wychowaniem muzycznym*. Hipoteza, że nauczyciele stosują nowoczesne metody nauczania, znalazła potwierdzenie w przeprowadzonych badaniach. Tezę tę należy jednak uzupełnić wyjaśnieniem, że robią to wszędzie tam, gdzie jest to tylko możliwe. Nauczycielom zależy na tym, aby ich zajęcia były atrakcyjne, żeby zostały zaakceptowane przez uczniów. Do realizacji tego celu nie wystarczą same chęci, szczególnie gdy muszą zderzyć się one z prozą życia.

---

⁵² Ankieta dla nauczycieli.

Rola nauczyciela we współczesnej szkole

Na zakończenie chciałabym podzielić się refleksją na temat artykułu przeczytanego w 2013 roku w jednej z toruńskich gazet lokalnych. Jarosław Wadych, autor artykułu zatytułowanego *Nauczyciel staje się przewodnikiem w gąszczu informacji*⁵³, próbuje w formie pytań i odpowiedzi na nie określić rolę nauczyciela we współczesnej szkole. Zdaniem autora, coraz trudniej jest wykonywać zawód nauczyciela. Uczeń, wraz z rozwojem nowych technologii, z biernego odbiorcy wiedzy przekazywanej mu przez nauczyciela lub „wyczytanej” z podręczników, uzyskał alternatywne źródło informacji. Powszechny dostęp do internetu, łatwość posługiwania się przeglądarkami internetowymi, a przede wszystkim zmiana mentalności uczniów i podejścia do zdobywanej przez nich wiedzy wymusza na nauczycielach ciągły rozwój. Nauczyciele chcący prowadzić ciekawe, interesujące z punktu widzenia uczniów zajęcia nie mogą ograniczać ich do wykładu, pogadanki czy pracy z książką. Nowoczesny nauczyciel musi wykorzystywać zdobycze techniki. Komputer, tablica interaktywna czy rzutnik multimedialny nie mogą być traktowane jako „ciekawostki techniczne”. W obecnych czasach są to podstawowe narzędzia, za pomocą których nauczycielowi łatwiej jest aktywizować uczniów, a co za tym idzie, zwiększyć efektywność zapamiętywania otrzymywanych przez nich informacji. Współczesny nauczyciel podczas zajęć musi się umieć uczyć. Podpatrywanie uczniów, korzystanie z ich doświadczenia z urządzeniami cyfrowymi czy przyswajanie słownictwa i slangu komputerowego powinno być domeną nowoczesnego nauczyciela. Komunikowanie się nauczyciela z uczniami poprzez portale społecznościowe i blogi powinno być cechą charakterystyczną współczesnej szkoły. Pomimo tych technicznych udogodnień, zdaniem autora omawianego artykułu, nauczyciele byli, są i nadal będą potrzebni. Ktoś musi kierować i prowadzić uczniów poprzez gąszcz informacji. Ktoś musi nauczyć uczniów selekcji informacji na wartościową i internetowe śmieci. Tym kimś ma być nauczyciel. A co z tradycyjnym podręcznikiem? Czy należy go całkowicie wyrugować ze współczesnej szkoły? Otóż nie. Podręcznik powinien nadal być jedną z pomocy naukowych, a jego używanie w najmłodszych klasach szkoły podstawowej jest wręcz niezbędne. Uczeń w ten sposób zaznajamia się z książką, która przecież nie musi być podręcznikiem, a może w dalszym życiu młodego człowieka być dostarczycielem rozrywki czy niebanalnych przeżyć intelektualnych i emocjonalnych.

Konkluzja

W podsumowaniu rozważań nasuwa się wniosek, że aby zawód nauczyciela wykonywać w sposób profesjonalny, nie należy ograniczać się do wyuczonych

---

⁵³ J. Wadych, *Katecheta na blogu*, „Nowości” 8 czerwca 2013, s. 20-22.

wiadomości. Uczciwość wobec uczniów i samego siebie wymaga od nauczyciela ciągłego doskonalenia i śledzenia w literaturze zawodowej nowych awangardowych rozwiązań. Do każdej nowej metody należy podchodzić tyleż z otwartością, co krytycyzmem. Skutki stosowania nowych metod należy bacznie obserwować i wprowadzać adekwatne działania korygujące, tak aby cały proces nauczania doprowadził do wykształcenia absolwenta świadomego swojej wiedzy i umiejętności, potrafiącego połączyć teorię z praktyką.

Streszczenie

Metody nauczania stosowane przez nauczycieli przedmiotu *muzyka*

Zawód nauczyciela przedmiotu *muzyka* jest tyleż fascynujący, co trudny. Wśród podstawowych obowiązków każdego nauczyciela ważne miejsce powinna zajmować potrzeba stałego doskonalenia swoich umiejętności i podnoszenie kwalifikacji nauczycielskich. Wszystkie działania pedagogiczne, które wdraża nauczyciel do swojej pracy zawodowej i które odnoszą się do nowych rozwiązań w zakresie treści nauczania, metod ich przekazu czy też zastosowania nowoczesnych środków dydaktycznych, to cechy charakteryzujące innowacyjnego nauczyciela. Planowanie szkolnych zajęć zgodnie z osiągnięciami współczesnej dydaktyki to niezbędna umiejętność w działaniach profesjonalnego pedagoga. Nauczanie nowoczesne, jako współczesne postrzeganie procesu kształcenia, opiera się na ekspozycji aktywności uczniów w toku nauczania, czyli takim podejściu, które w pracy nauczyciela zakłada stosowanie metod aktywizujących. Metoda nauczania jest sposobem postępowania nauczyciela z uczniami umożliwiającym uczącym się realizację operacyjnych celów kształcenia. Zasady nauczania to ogólne normy, kanony, reguły postępowania dydaktycznego, których stosowanie umożliwia nauczycielowi zaznajamianie uczących się z usystematyzowanymi treściami nauczania oraz kształtowanie postaw zawodowych, a także pozwoli na wdrożenie ich do samokształcenia.

Summary

Educational methods used by music teacher

Teaching music is not only fascinating but also difficult. One of the most important elements of a teacher is constant education and improving professional qualifications. The features characterising an innovative teacher are: educational efforts used in teaching, new solutions, modern educational methods and sources. Every professional teacher should plan his/her classes according to modern didactics. Modern teaching – as a modern process of education is based on activating students, which means using active methods to enhance teaching. Method of teaching is a way of enabling students to achieve operational teaching objectives. Teaching principles are general educational norms, canons, rules which enable teachers to make teaching more systematic, to create students' professional attitude and help them in self-education.

Bibliografia

- Aronson Elliot, Wilson Timothy, Akerd Robin, *Psychologia społeczna*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2012.
- Bereźnicki Franciszek, *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Impuls, Kraków 2001, [za:] Renata Gozdecka, Agnieszka Weiner, *Profesjonalizm edukacji muzycznej. Propozycje dla zmieniającej się szkoły*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.
- Bortnowski Stanisław, *Czy rewolucja w metodach nauczania?*, „Warsztaty Polonistyczne” 2000, nr 3.
- Burowska Zofia, *Współczesne systemy wychowania muzycznego*, WSiP, Warszawa 1976.
- Denek Kazimierz, *Ku dobrej edukacji*, Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”, Toruń-Leszno 2005.
- Francuz Władysława Maria, *Dydaktyka przedmiotów zawodowych. Przewodnik metodyczny dla słuchaczy studiów pedagogicznych w wyższych uczelniach technicznych*, Politechnika Krakowska, Kraków 1995.
- Gozdecka Renata, *Innowacyjne działania metodyczne w nauczaniu muzyki*, [w:] Renata Gozdecka, Agnieszka Weiner (red.), *Profesjonalizm w edukacji muzycznej. Propozycje dla zmieniającej się szkoły*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.
- Gozdecka Renata, *Nowoczesne rozwiązania edukacyjne a tradycyjne nauczanie muzyki*, [w:] Mirosława Zalewska-Pawlak (red.), *Sztuka wobec zakresów wolności człowieka liberalnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009.
- Gozdecka Renata, Weiner Agnieszka (red.), *Profesjonalizm w edukacji muzycznej. Propozycje dla zmieniającej się szkoły*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.
- Grzesiak Mateusz, *Wyjątkowy nauczyciel. Szkolenia XXII wieku*, Wydawnictwo G+J, Warszawa 2009.
- Jankowska Leokadia, *Zagadnienie strukturalizacji treści nauczania w wychowaniu muzycznym*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 1973, nr 1, [za:] Andrzej Białkowski (red.), *Edukacja muzyczna. Tożsamość i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2006.
- Kotarski Kazimierz, *System edukacji narodowej w Polsce*, „Adam Marszałek”, Toruń 1999, [za:] Marta Myszkowska-Litwa, *Wychowanie intelektualne w teorii dydaktycznej i praktyce edukacyjnej*, Impuls, Kraków 2007.
- Kozielecki Józef (red.), *Humanistyka przełomów wieków*, wyd. Żak, Warszawa 1999, [za:] Waclaw Strykowski, Justyna Strykowska, Józef Pielachowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Wydawnictwo eMPi2, Poznań 2007.
- Kruszewski Krzysztof (red.), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Kupisiewicz Czesław, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1988, [za:] Maria Węglińska, *Jak przygotować się do lekcji.? Wybór materiałów dydaktycznych*, Impuls, Kraków 2009.
- Lasocki Józef Karol, Powroźniak Józef, *Wychowanie muzyczne w szkole*, PWM, Kraków 1970.

- Lipska Ewa, Przychodzińska Maria, *Muzyka w nauczaniu początkowym. Metodyka*, WSiP, Warszawa 1991.
- Maslach Christiny, *Wypalanie się: utrata troski człowieka*, [w:] Philip George Zimbardo, Floyd Leon Ruch, *Psychologia i życie*, tłum. Józef Radzicki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- Myszkowska-Litwa Marta, *Wychowanie intelektualne w teorii dydaktycznej i praktyce edukacyjnej*, Impuls, Kraków 2007.
- Nagajowa Maria, *ABC metodyki języka polskiego*, WSiP, Warszawa 1990.
- Okoń Wincenty, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987, [za:] Maria Węglińska, *Jak przygotować się do lekcji? Wybór materiałów dydaktycznych*, Impuls, Kraków 2009.
- Parkita Ewa, *Zastosowanie technologii informacyjnej w rozwijaniu zainteresowań muzycznych dzieci i młodzieży*, [w:] Andrzej Białkowski, *Nowe trendy w edukacji muzycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2005.
- Przychodzińska Maria, *Metodyka wychowania muzycznego. Status i zakres nauczania*, [w:] Andrzej Białkowski (red.), *Edukacja muzyczna. Tożsamość i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2006.
- Sacher Wiesława Aleksandra, *Pedagogika muzyki. Teoretyczne podstawy powszechnego kształcenia muzycznego*, Impuls, Kraków 2012.
- Strycharska-Gać Berta, *Relacje człowiek-człowiek w procesie wychowawczym*, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2009.
- Strykowski Waclaw, Strykowska Justyna, Pielachowski Józef, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Wydawnictwo eMPi2, Poznań 2007.
- Taraszkiewicz Małgorzata, *Metody aktywne w szkole*, „Gazeta Szkolna” 2002, nr 45, [za:] Kazimierz Denek, *Ku dobrej edukacji*, Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”, Toruń-Leszno 2005.
- Wadych Jarosław, *Katecheta na blogu*, „Nowości” 8 czerwca 2013, s. 20-22.
- Wichura Helena, *Metody kształcenia początkowego*, [w:] Marian Lelonek, Tadeusz Wróbel (red.), *Praca nauczyciela i ucznia w klasach 1-3*, WSiP, Warszawa 1990.
- Więckowski Ryszard, *Pedagogika wczesnoszkolna*, WSiP, Warszawa 1993, [za:] Maria Węglińska, *Jak przygotować się do lekcji? Wybór materiałów dydaktycznych*, Impuls, Kraków 2009.
- Zborowski Juliusz, *Unowocześnianie metod nauczania*, PZWS, Warszawa 1967, [za:] Zofia Burowska, *Współczesne systemy wychowania muzycznego*, WSiP, Warszawa 1976.

Strony internetowe

https://pl.wikipedia.org/wiki/Metoda_nauczania

www.latann.republika.pl